

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers

ВИПУСК 37. ТОМ 1
ISSUE 37. VOLUME 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 7 від 20.05.2021 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомя]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 37. Том 1. – 298 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.Л.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габлітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриценко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дугчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомя І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Кравчик М.О.** – кандидат філософських наук, доцент (Міжнародний гуманітарний університет); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петречко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Сташевська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Сташевський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Степик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стрєначікова Марія** – доктор наук (doc. CSc., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельвак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Устименко-Косоріч О.А.** – кандидат мистецтвознавства, доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту культури і мистецтв (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Яворська Г.Х.** – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний гуманітарний університет); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Збірник індексується в міжнародній базі даних **Index Copernicus International**.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомя І.М.
Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 2021
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомя І.М., 2021

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 7 from 20.05.2021)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya]. – Drohobych: Publishing House „Helvetica”, 2021. – Issue 37. Volume 1. – 298 p.

The publication is intended for those who is interested in the High School Pedagogics and psychology, philology, art development.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University), Corresponding Member (International Academy of Pedagogical Education); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andriev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomria** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhhorod National University); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **M. Kravchuk** – Ph.D. in Philosophy, Associate Professor (International Humanitarian University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiv** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko State Drohobych Pedagogical University); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of History, Associate Professor, Head of the Chair (Bogdan Khmelnytsky State Pedagogical University); **I. Stashevskaya** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Pedagogical Education); **A. Stashevskiy** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Informatization); **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., PhD.), (Academy of Arts in Banska Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Ustymenko-Kosorich** – Candidate of Art History, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts (Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor, (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **H. Yavorska** – Doctor of Education, Professor (International Humanitarian University); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University)

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Educational, pedagogical sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.aphn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2021

© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2021

ЗМІСТ

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Майя БАБКІНА, Богданна БАБКІНА. Роль ілюстрації в дитячому книжковому виданні	4
Уляна БЕЛНАКІТА. Візії природи та садиби Лизогубів у Седнівському парку	9
Христина БЕРЕГОВСЬКА. Релігійні мотиви у світських сюжетах малярства Василя Курилика	16
В'ячеслав БОРИСОВ. Шрифтова композиція як майданчик для графічних експериментів	21
Ольга ВАСИЛЕНКО. «Людський голос» Ф. Пуленка: образ героїні в аспекті єдності вокального й театрального компонентів	27
Анастасія ВИХОДЦЕВА, Романа МОТИЛЬ. Технології біологічної фотовольтаїки в дизайні міського середовища	33
Оксана ГЕТЬМАН. Метаморфози в колірному рішенні візажиста	41
Дмитро ГОЛОБОРОДОВ. Класифікація та індекс майстерності музикантів-мультиінструменталістів	46
Віта ДМИТРЕНКО, Віталій ДМИТРЕНКО. Архітектура як сектор креативних індустрій	54
Анатолій ДОЛУДА, Максим ТЕРЕХОВ. Метод розшарування як можливість проведення атрибуції різночасового живопису	61
Кристина ДОНЦОВА-ПУШЕНКО. Втілення жанрових засад ідилії в хоровій мініатюрі В. Кирейко «Ах поля» на текст Г. Сковороди	69

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Shikhali ALIYEV. The dual form of address in the poem of Imru' al-Qays bin Hujr - mukhatabat al-isnain and its reflection in the later literature	74
Надія ВАСИЛЬЄВА. Репрезентація звукосфери у художньому мовленні (гендерний аспект)	80
Наталія ВАСЮТІНА. Англійська субстандартна лексика як проблема перекладу (на матеріалі роману Джозефа Геллера «Пастка-22»)	87
Eldar VEREMCHUK. Nature of the basic English-language ethical categories: linguocognitive approach	93
Тетяна ГАРЛИЦЬКА. Професійний компонент у структурі мови міста (на матеріалі української, російської та англійської мов)	100
Катерина ГОДІК, Ірина ІВАНЕНКО. Проблеми вивчення української мови як іноземної	106
Наталья ГОРБАЧ, Інна ІВАНОВА, Татьяна КАЛЬЧЕНКО. Наклонение и модальность в английском языке	112
Людмила ДОВБНЯ. Розвиток семантичної парадигми українських якісних прикметників	119
Larysa DOVHAN. Development of «soft skills» during ESL course for business students	127
Олена ДОЦЕНКО. Об'єктивація словотвірної структури англійських слів із словотворчим формантом <i>-ment</i>	132
Віталій ЖУГАЙ. Теорії гумору в філософському, психологічному та лінгвістичному дискурсі	136
Ольга ЗАБОЛОТСЬКА. Наративні стратегії реалізації образу природи в англійській художній прозі XIX–XX століть	142

ПЕДАГОГІКА

Yuliya ADAMCHUK. Content, organization and methods of experimental work for verification of the effectiveness of pedagogical conditions of readiness formation of junior inspectors of the Border Guard Service for professional activity at international border crossing points.....	150
Еліна АНАНЬЯН. Факультатив як ефективна позаурочна форма оптимізації соціокультурно-орієнтованого навчання іноземної мови.....	158
Ольга БЕШЛЕЙ, Сергій ОРИЩУК. Підвищення мотивації студентів в умовах дистанційного навчання.....	164
Володимир БЕСЕДА. Методи корекції фізичного розвитку дітей із порушеннями психомоторики.....	171
Андрій БЛАЖКО, Михайло МАЦИК. Підготовка майбутніх офіцерів до вирішення навчально-бойових задач на основі кейс-методу.....	179
Лідія БОНДАРЕНКО. Підготовка майбутніх учителів-філологів до проведення масової позакласної роботи з української літератури.....	185
Олена БОНДАРЧУК, Людмила ПАСИК, Лариса РИСЬ. Особливості формування міжкультурної компетентності на заняттях із німецької мови.....	190
Тетяна БОЧАРНИКОВА. Зміст і структура професійної мобільності викладача.....	197
Валентина БУРАК. Концептуальні основи професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи в закладах вищої освіти.....	202
Дар'я ВЕЛИКЖАНІНА. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до реалізації завдань сучасного соціального виховання учнів початкової школи.....	210
Алла ВОРОБІЙОВА. Роль риторичної діяльності в розвитку метакогнітивної компетентності студентів.....	218
Лариса ВОРОНА. Територіальна та інституційна основа системи позашкільної освіти в Україні (загальнодержавний рівень).....	226
Наталія ВОРОНА, Наталія ПИЛИПЕНКО-ФРИЦАК. Національно-мовна орієнтація викладання української мови як іноземної.....	232
Анастасія ГАВРИЛЕНКО. Функціональний аспект моделювання процесу формування індивідуальних стратегій навчання студентів-філологів.....	241
Лариса ГАРАЩЕНКО, Світлана КОНДРАТЮК, Андрій КОНДРАТЮК. Підвищення рівня фахової підготовки майбутніх педагогів: методичне вираження.....	247
Світлана ГАРБАР. Педагогічні умови виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.....	253
Наталія ГЛУШАНИЦЯ, Тетяна ТАРНАВСЬКА. Іншомовна комунікативна компетенція авіадиспетчерів у контексті неперервної професійної освіти.....	261
Наталія ГОРОПАХА, Олена МШКУЛИНЕЦЬ, Олена СОЦЬКА. Традиції та інновації дошкільної та початкової освіти.....	266
Лариса ГУЛА. Історичні засади формування студентоцентрированої концепції та її вплив на особливості самостійної роботи студентів у ЗВО.....	272
Анастасія ДЕНИСОВА, Віра ХАРАГІРЛО. Школа педагогічного коучингу як інноваційна модель підвищення кваліфікації педагогів у системі безперервної професійної освіти.....	281
Валентина ДЯДЯ. Розвиток мотивації студентів як основний драйвер підвищення якості вивчення іноземної мови.....	288

CONTENTS
ART STUDIES

Maiya BABKINA, Bohdanna BABKINA. The role of illustration in the children's book publication	4
Ulyana BELNAKITA. Visions of nature and Lyzogub's manors in Sednivsky park	9
Khrystyna BEREGOVSKA. Religious scenes and images in secular paintings by William Kurelek	16
Viacheslav BORYSOV. Font composition as a playground for graphic experiments	21
Olha VASYLENKO. F. Poulenc's "Human Voice": the image of the heroine in the aspect of the unity of vocal and theater components	27
Anastasiia VYKHODTSEVA, Romana MOTYL. Technologies of biological photovoltaics in the design of the urban environment	33
Oksana GETMAN. Metamorphosis in the color solution of a makeup artist	41
Dmytro HOLOBORODOV. Classification and skill index of musicians multi-instrumentalists	46
Vita DMYTRENKO, Vitalii DMYTRENKO. Architecture as a sector of creative industries	54
Anatoly DOLUDA, Maxim TEREKHOV. Method of stratification as an opportunity to hold an attribution of mytilayer painting	61
Krystyna DONTSOVA-PUSHENKO. The embodiment of the genre foundation of idylly in the choir miniature by V. Kyreiko "Oh the Fields" on the text written by H. Skovoroda	69

LINGUISTICS. LITERATURE STUDIES

Shikhali ALIYEV. The dual form of address in the poem of Imru' al-Qays bin Hujr - mukhatabat al-isnain and its reflection in the later literature	74
Nadiia VASYLIEVA. Sound rrepresentation in belles-lettres works (gender perspective)	80
Nataliia VASIUTINA. English substandard lexicon as a translation problem (based on "Catch-22" by Joseph Heller)	87
Eldar VEREMCHUK. Nature of the basic english-language ethical categories: linguocognitive approach	93
Tetiana HARLYTSKA. Professional component in the structure of city language (on the basis of the Ukrainian, Russian and English languages)	100
Kateryna HODIK, Irina IVANENKO. Problems of studying the Ukrainian language as a foreign language	106
Natalia HORBACH, Inna IVANOVA, Tatiana KALCHENKO. Mood and modality in English	112
Liudmyla DOVBNIYA. The development of Ukrainian qualitative adjectives semantic paradigm	119
Larysa DOVHAN. Development of «soft skills» during ESL course for business students	127
Olena DOTSENKO. Objectification of the word-formation structure of English words with the word-forming formant <i>-ment=flex</i>	132
Vitalii ZHUHAI. Theories of humor in philosophical, psychological and linguistic discourse	136
Olha ZABOLOTSKA. Narrative strategies for the realization of the image of nature in English-language fiction of the XIX–XX centuries	142

PEDAGOGY

Yuliya ADAMCHUK. Content, organization and methods of experimental work for verification of the effectiveness of pedagogical conditions of readiness formation of junior inspectors of the Border Guard Service for professional activity at international border crossing points.....	150
Elina ANANYAN. Optional class as effective out-of-class format of socio-culturally-oriented foreign language learning optimization.....	158
Olga BESHLEI, Serhii ORYSHCHUK. Fostering students' motivation in a distance learning environment.....	164
Volodymyr BIESIEDA. Methods for correcting the physical development of children with psychomotoric disorders.....	171
Andriy BLAZHKO, Mykhaylo MATSYK. Preparation of future officers for solving training and combat tasks on the basis of the case method.....	179
Lydia BONDARENKO. Training of future philology teachers for conducting mass extracurricular work on Ukrainian literature.....	185
Olena BONDARCHUK, Liudmyla PASYK, Larysa RYS. The formation features of the intercultural competence in German language classes.....	190
Tetiana BOCHARNIKOVA. The contents and structure of the professional mobility of the teacher.....	197
Valentyna BURAK. Conceptual framework of professional training of future specialists in hotel and restaurant business in higher education institutions.....	202
Daria VELYKZHANINA. Preparation of future social educators for the implementation of modern social education's tasks of primary school students.....	210
Alla VOROBIOVA. The role of rhetorical activity in the development of students' metacognitive competence.....	218
Larisa VORONA. Territorial and institutional basis of the system of extracurricular education in Ukraine (national level).....	226
Nataliia VORONA, Nataliia PYLYPENKO-FRITSAK. National-language orientation of teaching Ukrainian as a foreign language.....	232
Anastasiia HAVRYLENKO. The functional aspect of modelling of the formation process of individual learning strategies of philology-students.....	241
Larysa HARASHCHENKO, Svitlana KONDRATIUK, Andrii KONDRATIUK. Increasing the level of professional training of future educators: methodological expression.....	247
Svitlana GARBAR. Pedagogical conditions of education of the culture of behavior of children of the senior preschool age.....	253
Nataliia GLUSHANYTSIA, Tetyana TARNAVSKA. Foreign language communicative competence of air traffic controllers in the context of continuing professional education.....	261
Nataliia HOROPAKHA, Olena MISHKULYNETS, Olena SOTSKA. Traditions and innovations of preschool and primary education.....	266
Larisa GULA. Historical principles of formation of student-centered concept and its influence on features of students' independent work in HEI.....	272
Anastasiia DENYSOVA, Vira KHARAHIRLO. School of pedagogical coaching as an innovative model of professional development of teachers in the system of continuing professional education.....	281
Valentina DYADYA. The development of student motivation as the main driver to raise the quality of foreign language learning.....	288

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

HUMANITIES SCIENCE
CURRENT ISSUES:
Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers

ВИПУСК 37. ТОМ 1
ISSUE 37. VOLUME 1

Редактори-упорядники

Микола

Пантюк Андрій

Душний Іван

Зиморя

Здано до набору 31.05.2021 р. Підписано до друку 25.06.2021 р.

Гарнітура Times New Roman. Формат 64×84/8.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 34,64. Зам. № 0721/241. Наклад 300 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 2509 від 30.05.2006 р.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім
«Гельветика» 65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони: +38 (048) 709 38 69,

+38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої
справи ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

УДК 373.2.017:17.022.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/37-1-39>

Світлана ГАРБАР,
orcid.org/0000-0003-3013-2015
викладач кафедри дошкільної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Умань, Черкаська область, Україна) skolontay@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті актуалізується проблема виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Уточнено сутність і зміст базових понять дослідження, а саме: «педагогічні умови», «культура поведінки». Розкрито внесок українських педагогів-мислителів у розв'язанні проблем виховання культури поведінки дошкільників. Визначено теоретичні підходи, які покладено в основу дослідження. Окреслено завдання виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку: формування уявлень про норми поведінки і моральні якості особистості, розвиток моральних почуттів, розширення, поглиблення та систематизація знань про норми і правила культурної поведінки, розвиток умінь оцінювати власні та чужі вчинки, формування позитивних ставлень до норм поведінки та негативних ставлень до антисуспільних проявів, формування умінь, навичок та звичок культурної поведінки.

Головною метою роботи є визначення педагогічних умов виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку, їх ефективність та результативність. Під час дослідження нами використані теоретичні методи (аналіз літератури з проблем дослідження; аналіз програм, планів виховної роботи з дітьми), емпіричні методи (анкетування, бесіди, педагогічні спостереження освітнього процесу). Розкрито зміст діагностичного обстеження, представлено експеримент з подальшою якісною і статистичною обробкою результатів дослідження рівнів вихованості культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, культуру поведінки визначаємо як сукупність корисних, стійких форм повсякденної поведінки в побуті, у спілкуванні та різних видах діяльності. При цьому період старшого дошкільного віку розглядаємо як чутливий у вихованні культури поведінки. Пропонуємо основні складники методичних дій, педагогічні умови, спрямовані на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: педагогічні умови, культура поведінки, старший дошкільний вік.

Svitlana GARBAR,
orcid.org/0000-0003-3013-2015
Lecturer at the Department of Preschool Education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Cherkasy region, Ukraine) skolontay@ukr.net

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF

EDUCATION OF THE CULTURE OF BEHAVIOR OF CHILDREN OF THE SENIOR PRESCHOOL AGE

The article actualizes the problem of educating the culture of behavior of older preschool children. The essence and content of the basic concepts of the research are specified, namely: “pedagogical conditions”, “culture of behavior”. The contribution of Ukrainian teachers-thinkers in solving the problems of educating the culture of behavior of preschoolers is revealed. Theoretical approaches, which are the basis of the research, are determined. The task of educating the culture of behavior of older preschool children is outlined: formation of ideas about norms of behavior, about moral qualities of the person, development of moral feelings; expansion, deepening and systematization of knowledge about norms and rules of cultural behavior, development of skills to evaluate one’s own and others’ actions, formation of positive attitudes to norms of behavior and negative attitudes to anti-social manifestations, formation of skills, abilities and habits of cultural behavior.

The main purpose of the work is to determine the pedagogical conditions of educating the culture of behavior of older preschool children, their effectiveness and efficiency. During the research we used the following methods: theoretical (analysis of the literature on research problems; analysis of programs, plans of educational work with children), empirical (questionnaires, interviews, pedagogical observations of the educational process). The content of the diagnostic examination is revealed, the experiment with the subsequent qualitative and statistical processing of results of research of levels of education of culture of behavior at children of senior preschool age is presented.

Thus, the culture of behavior is defined as a set of useful, sustainable forms of everyday behavior in everyday life, in communication and various activities. At the same time, we consider the period of senior preschool age as sensitive in the education of a culture of behavior. We offer the main components of methodical actions, pedagogical conditions aimed at educating the culture of behavior of older preschool children.

Key words: *pedagogical conditions, culture of behavior, senior preschool age.*

Постановка проблеми. Проблема виховання культури поведінки підростаючого покоління є однією з головних на сучасному етапі розвитку людства. Зниження культурно-морального рівня суспільства зумовлює необхідність створення нових підходів і способів виховання культури поведінки особистості, особливо в контексті загальнолюдських цінностей і норм поведінки. Фундамент культури поведінки закладається в старшому дошкільному віці, що визначає подальший гармонійний розвиток особистості і суспільства загалом. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, законах України

«Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні зазначено, що реформування освітньої системи має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, а головним завданням виховання є розвиток у дитини культури поведінки як домінуючої структури особистості.

Аналіз досліджень. У дослідженнях сучасних зарубіжних та вітчизняних учених проблема виховання культури поведінки особистості розглядається переважно в таких аспектах: теоретико-методологічні засади виховання культури поведінки (С. Анісімов, М. Бердяєв, М. Вебер, В. Малахов, В. Соловійов, В. Франкл), особистісно орієнтований підхід до її виховання (І. Бех, А. Богуш, А. Бойко, О. Кононко, В. Кузь, О. Савченко), особливості виховання культури поведінки на різних етапах онтогенетичного розвитку (Л. Артемова, В. Білоусова, О. Богданова, В. Горєва, О. Дейч, В. Нечаєва, С. Петеріна, Н. Хамська та ін.), виховання культури спілкування дошкільників і молодших школярів (Г. Лаврентєва, Т. Поніманська, С. Хаджирадєва), естетичні аспекти культурної поведінки (М. Волос, В. Дружинін, І. Зязюн, Л. Масол, Н. Миропольська, А. Федь).

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Для досягнення мети дослідження планується розв'язати такі завдання: проаналізувати літературу, програми, плани виховної роботи з дітьми; провести анкетування, бесіди, педагогічні спостереження освітнього процесу; підібрати діагностичний інструментарій та представити результати дослідження рівнів вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні євро-інтеграційні процеси та соціально-економічні виклики загострюють важливість морально-етичного рівня українців, що формується на базових

цінностях. У Концепції розвитку дітей дошкільного одним із стратегічних завдань визначено необхідність формувати ціннісне ставлення до природи, культури, людей, себе, розвивати базові якості особистості, а відтак співвідносити свої дії з моральними еталонами, усвідомлювати їх вплив на навколишню дійсність і на себе. Ціннісні основи закладаються в період старшого дошкільного віку, який є сенситивним та чутливим до формування моральних чеснот, основ культури поведінки.

Вивчення педагогічних умов виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку потребує розгляду та аналізу таких понять, як

«педагогічні умови» та «культура поведінки».

Поняття «умова» в науковій теорії розглядається як вимога, необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь, як обставина, за якої відбувається або здійснюється що-небудь. У контексті нашого дослідження педагогічні умови трактуємо як усвідомлено, цілеспрямовано створені обставини, наявності яких стає можливим досягнення певного якісного результату педагогічної діяльності. З'ясування змісту поняття «культура поведінки» вимагає окреслення сутності понять «культура» та «поведінка».

Поняття культури вживають у різних контекстах, але завжди пов'язаних із ціннісно-змістовим значенням, в якому акумулюються і відображаються історичний досвід людства й традиції окремих націй і народів, духовно-матеріальні цінності, світогляд, спосіб діяльності,

сфера самоцінності людини (Рубинштейн, 1999).

Так, у соціології «культура» розглядається як сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіту, духовну творчість, а також установи і організації, що забезпечують їх функціонування.

Натомість «культура поведінки» розуміється як сукупність духовних цінностей, правил, норм, які регулюють характер взаємовідносин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство, зробити умови спілкування з оточуючими приємними і зручними.

У психології «культура» розглядається як сукупність досягнень і високий рівень розвитку людства в суспільному виробництві, розумовому і духовному відношеннях. Культура є системою духовних форм забезпечення життєдіяльності людини (Мухина, 1999).

У педагогічному словнику «культура» трактується як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспіль-

ства й людини і втілюється в результатах про-дуктивної діяльності. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності (Выготский, 1991).

Культура охоплює певну систему цінностей, які втілюються в поведінкових нормах і правилах. М. Горлач і В. Кремень зазначають, що сенс культури полягає в правилах, що встановлюють межі, а також репрезентують форми і засоби задоволення потреб людини. За такого підходу культури поведінки може бути визначена як спосіб організації особистістю власних дій і вчинків, що забезпечують її гармонійний розвиток (Горлач та ін., 2008).

Отже, в дослідженні поняття «культура» розглядаємо як сферу духовного життя суспільства, що охоплює, насамперед, систему виховання, освіти, духовної творчості, модель цінностей, ідей і інших символічно значимих чинників, що формують людську поведінку, а також продукти такої поведінки.

Поняття «поведінка» теж дослідниками трактується неоднозначно, зокрема, у словнику з етики «поведінка» означає сукупність вчинків людини, що мають моральне значення, вчинених нею у відповідно тривалий період у постійних умовах або в умовах, що змінюються» (Рубинштейн, 1999).

У психології поняття «поведінка» розглядається як спрямована на іншу людину активність особистості, особлива форма індивідуальної діяльності, пов'язана із стосунками людей (Мухина, 1999).

У соціології «культура поведінки» визначається як сукупність духовних цінностей, правил, норм, що регулюють характер взаємин між людьми і слугують для того, щоб полегшити їх входження в суспільство. Тим самим культура поведінки стає результатом успішної адаптації людини до умов життя в суспільстві (Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Л. Козер, Р. Мергтон, Т. Парсонс, П. Сорокін) (Дюркгейм та ін., 1995).

Основа етичного підходу до культури поведінки особистості (Т. Аболіна, Л. Волченко, В. Дружинін, В. Малахов та ін.) полягає в тому, що будь-які вчинки людини розглядаються в діалектиці добра і зла (Аболіна та ін., 1999).

У педагогіці культура поведінки розглядається як сукупність корисних, стійких форм повсякденної поведінки в побуті, спілкуванні та різних видах діяльності.

Аналіз різних підходів до змісту поняття «культура поведінки» за різними джерелами дозво-

ляє дійти висновку, що найбільш близькими до нашого дослідження є розуміння культури поведінки як регулятора діяльності людини, мірою того, якою має бути людина в певному суспільстві, відповідно до яких принципів вона має діяти і розвиватися. Так, культуру поведінки ми розуміємо як сукупність сформованих, соціально значущих якостей особистості, її щоденних вчинків у суспільстві, що ґрунтуються на нормах моралі, етики, естетики та культури.

Зауважимо, що, оскільки фундамент культури поведінки закладається в старшому дошкільному віці і визначає подальший гармонійний розвиток особистості, то формування загальної культури дитини, аспектом якої є культура поведінки, – головна мета виховання у старшому дошкільному віці, адже процес виховання культури поведінки пов'язаний із періодом початкової соціалізації особистості.

Нині існують різні підходи до структурної будови змісту виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку (Л. Артемова, В. Білоусова, Л. Островська, С. Петеріна), в яких можна виділити взаємозв'язані компоненти:

1) культура діяльності – поведінка дитини на заняттях, в іграх, під час виконання трудових доручень. Формувати в дитині культуру діяльності – це значить виховувати в неї звичку утримувати в порядку місце, де вона працює, навчається, грається, звичку доводити до кінця розпочату справу, бути наполегливим у досягненні мети, навчати її не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні, привчати бережно ставитись до іграшок, речей, книг; 2) культура спілкування, що передбачає навчити дитину поважати суспільство загалом і кожного його члена окремо та ставитися до них так, як він ставиться до себе. Культура спілкування обов'язково передбачає культуру мовлення дитини; 3) культурно-гігієнічні навички і звички, що починаються з виховання акуратності й охайності. До культурних звичок зараховують привчання вставати вранці та робити зарядку, вмиватися, чистити зуби, акуратно зачісуватися, тримати в чистоті взуття та одяг (Артемова та ін., 2014).

У старшому дошкільному віці діяльність педагога з виховання культури поведінки будується з урахуванням досягнутого дитини рівня вихованості і спрямована на те, щоб закріпити і зробити звичними засвоєні позитивні форми поведінки, а також познайомити дітей із новими правилами культури поведінки, розширити «соціальну зону» їх застосування, сформувати нові цінні звички.

Під час опрацювання наукових джерел нашу увагу привернули роботи В. Нечаєва і Т. Маркова,

які виділяють такі напрями виховання культури поведінки дітей дошкільного віку: формування уявлень про норми поведінки, про моральні якості особистості, розвиток моральних почуттів (гуманізму, колективізму, позитивного ставлення до оточуючих, почуття любові).

У руслі теми нашого дослідження особливий інтерес становлять погляди Т. Аболіної, яка зазначає, що культура поведінки дошкільників взаємопов'язана з внутрішньою культурою особистості та її загальноприйнятими звичаями. Безпосередньо внутрішня культура поведінки дитини істотно визначає зовнішню поведінку. Крім того, зовнішня поведінка впливає на внутрішню культуру, змушуючи кожну дитину бути витриманою та дисциплінованою. Т. Аболіна підкреслює: недбалість у зовнішньому вигляді, безтактність, брутальність та неухважність формують негативні якості особистості. У зв'язку з цим необхідно навчити дітей використовувати в житті основні правила культури поведінки (Аболіна, 1999).

Вчені (М. Васильєва, В. Гербова, Т. Комарова та ін.) рекомендують працювати над формуванням культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку шляхом вирішення таких завдань: формувати навички культури поведінки в повсякденному житті; вчити бачити свої недоліки в поведінці і вміти їх виправляти; познайомити з правилами культури поведінки; виховувати любов і шанобливе ставлення до близьких і оточуючих людей; навчити ставитися до оточуючих з турботою і терпінням, але при цьому проявляти нетерпимість до поганих вчинків людей (Васильєва та ін., 2009).

На нашу думку, головним завданням виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку є створення педагогічних умов, за яких дитина на власному досвіді переконалася б у шкідливості для себе тих вчинків, від яких застерігав її вихователі. Тільки такий підхід буде стимулювати виникнення правильних уявлень про те, як потрібно поводитися в тій чи іншій ситуації. З огляду на це виховання культури поведінки дитини має відбуватися не шляхом декларацій, роз'яснення, а шляхом переживання нею наслідків негативних вчинків і накопичення морального досвіду.

Щоб досягти бажаних результатів, реалізація зазначеного має відбуватися на основі неперервного, систематичного психолого-педагогічного супроводу процесу виховання культури поведінки, що ґрунтуватиметься на співпраці і міжособистісній взаємодії дитини, закладу дошкільної освіти та сім'ї. Ця вимога передбачає планування і здійснення освітнього процесу в такий спосіб, щоб

виховання культури поведінки домінувало невидимо й ненав'язливо, дохідливо і переконливо, з дотриманням міри було присутнє в усіх моментах дитячого життя, бо тільки так можна сформувати справжню культурну особистість.

З метою вивчення стану досліджуваної проблеми нами був розроблений констатувальний експеримент, який проводився на базі дошкільного навчального закладу № 15 м. Умань групи дітей старшого дошкільного віку.

Вивчаючи досвід роботи педагогів дошкільної освіти з виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку, ми провели анкетування. Вихователям було запропоновано відповісти на низку запитань: Чи вважаєте Ви необхідне виховувати культуру поведінки в дітей старшого дошкільного віку? Що включає в себе зміст освітньої роботи з виховання культури поведінки у старших дошкільників? Які засоби Ви використовуєте для виховання культури поведінки? Які форми взаємодії з батьками Ви використовуєте з питань виховання культури поведінки у дітей?

Аналізуючи дані анкети вихователів, слід зазначити: чим вищий педагогічний стаж роботи вихователів, тим краще вони ознайомлені з особливостями виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. 100% вихователів вважають проблему виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку актуальною та важливою для сучасної системи освіти. У роботі з дітьми старшого дошкільного віку в процесі виховання культури поведінки вихователі використовують твори художньої літератури, особистий приклад дорослих та ігрові ситуації. У роботі з батьками вихователі використовують в основному індивідуальні і групові консультації. Також нами було вивчено календарний план освітньо-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Вихователями планується робота з виховання культури поведінки протягом перебування дітей у закладі дошкільної освіти: в години прийому, під час виконання гігієнічних процедур, під час прогулянки, на заняттях тощо. На питання «Якою має бути система навчально-виховної роботи з виховання культури поведінки дітей?» не було надано конкретних відповідей, вихователі лише перелічували ті види та форми роботи, які вони використовують у власній роботі з дітьми. 90% опитаних вихователів вважають себе готовими до здійснення означеного напрямку навчально-виховної роботи, а 10% зазначили, що не вистачає психолого-педагогічних та філософських знань для проведення цієї роботи.

У процесі аналізу відповідей батьків на питання анкети було виявлено: батьки з вищою освітою приділяють більше уваги проблемі виховання культури поведінки своїх дітей, а батьки з професійно-технічною освітою в основному не вважають це питання нагальним.

Отже, аналізуючи результати анкет вихователів та батьків, можемо говорити про те, що вихователі мало приділяють уваги дітям із метою виховати культуру поведінки, а батьки взагалі не вважають цю проблему нагальною, покладаючи основну роботу на заклад дошкільної освіти.

З метою виявлення рівня вихованості культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку нами були виділені відповідні критерії і показники діагностики. Відповідно до розглянутих критеріїв нами представлено опис рівнів вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Низький рівень. У дитини не сформована звичка вітатися і прощатися. Дитина знає найпростіші правила поведінки (за столом, на занятті), але навички використання цих норм не сформовані. У спілкуванні з дорослими і однолітками поводить себе невимушено, використовує не завжди відповідний словниковий запас, а її культура поведінки не завжди відповідає нормі.

Середній рівень. Дитина не завжди вітається і прощається, частіше після нагадування вихователя. Знання про норми поведінки в різних ситуаціях сформовані, але використовуються за нагадування дорослого. Дитина знає необхідність просити вибачення за погані вчинки, але частіше не просить вибачення.

У процесі спілкування з дорослими діти поважають старших, але це не завжди проявляється в спілкуванні з однолітками.

Високий рівень. У дитини сформована звичка вітатися і прощатися. Дитина знає найпростіші правила поведінки (за столом, на заняттях) і використовує їх усвідомлено без нагадування. Вибачається за нехороші вчинки. У спілкуванні з дорослими і однолітками дотримується норм, заснованих на повазі і доброзичливості, з використанням відповідного словникового запасу і норм звернення.

Для виявлення рівнів сформованості культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку ми використовували такі діагностичні методи: бесіда; сюжетні картинки; спостереження; анкетування батьків.

Бесіда була спрямована на виявлення рівня сформованості уявлень дітей про елементарні правила і норми культури поведінки. Результат бесіди показав високий рівень сформованості уявлень дітей про елементарні правила і норми куль-

тури поведінки (26,7%), середній рівень (60%) і низький рівень (13,3%).

Використання методики «Сюжетні картинки» було спрямоване на вивчення емоційного ставлення дошкільнят до моральних норм поведінки. Кожній дитині було запропоновано розкласти картинки так, щоб з одного боку лежали ті, на яких намальовані хороші вчинки, а з іншого – погані. Так, високий рівень емоційного ставлення до моральних норм поведінки показали 26,6% дітей, середній рівень – 46,8% і низький рівень – 26,6%.

Діти з високим рівнем правильно розклали картинки, обгрунтовували свої дії, емоційно реагували, що проявлялося в міміці, активній жести-куляції. Діти з середнім рівнем, правильно розкладаючи картинки, обгрунтовували свої дії, емоційні реакції були адекватні, але висловлювалися в них мало. Діти, які показали низький рівень, правильно розклали картинки, але не могли обгрунтувати свої дії, хоча емоційні реакції дітей були адекватні. Для виявлення стійких проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку елементарних правил поведінки ми проводили спостереження протягом кількох днів. Основними критеріями під час проведення спостереження були такі: самостійно, без нагадувань, вітається з дорослими і однолітками; самостійно прощається з дорослими і однолітками, йдучи з дитячого садка; звертається до вихователя, інших дорослих у дитячому садку на ім'я та по-батькові, на ВИ; ввічливо звертається з проханням до дорослих і однолітків; дякує за допомогу і турботу; доброзичливий у спілкуванні з дорослими і однолітками; самостійно вибачається у відповідних ситуаціях; допускає грубий

тон у спілкуванні; перебиває під час розмови.

За даними спостереження ми виявили, що високий рівень прояву культури поведінки в повсякденному житті показали 26,8%, середній рівень – 46,6% і низький рівень – 26,6%.

Враховуючи вищезначене, з дітьми необхідно проводити освітньо-виховну роботу, виховувати культуру поведінки.

Відповідно до поставленої мети нами були визначені такі завдання: підвищення рівня професійної компетенції

вихователів із використанням можливих методів та прийомів у вихованні культури поведінки дітей старшого дошкільного віку; підвищення психолого-педагогічних знань батьків про виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку; проведення освітньо-виховної роботи з дітьми старшого дошкільного віку з метою виховання культури поведінки.

Першим нашим завданням було ознайомлення вихователів із проблемою виховання культури

поведінки дітей старшого дошкільного віку, запропоновано для ознайомлення список теоретичних джерел та рекомендовано для опрацювання. Відповідно до другого завдання нами були підготовлені матеріали консультацій для батьків із виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку, які були розміщені в куточку для батьків. Третє завдання було спрямоване на проведення освітньо-виховної роботи з виховання культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку. В основу цієї роботи була покладена гіпотеза дослідження, згідно з якою успішному вихованню культури поведінки в дітей старшого дошкільного віку будуть сприяти такі педагогічні умови: авторитет і культура вихователів та батьків (допомога, довіра, любов, порада, ласка, щирий інтерес до дитячих починань становлять фундамент доброзичливих відносин із дитиною); позитивний настрій (атмосфера доброзичливості, активна змістова діяльність виховують у дітей потяг до зайнятості, бажання пізнавати нове і використовувати ці знання в житті); зв'язок із сім'єю (дає змогу зберегти єдність вимог і наступність у вихованні); дотримання точного режиму (запобігає перевтомленню в діяльності, дає змогу сформувати стереотип поведінки); правильно організована обстановка (цікава, пізнавальна наочність, дидактично-методичні матеріали, іграшки дають змогу дітям знаходити заняття за інтересом і тим самим запобігають зривам у поведінці) (Желан, 2014). З метою перевірки вищезазначених педагогічних умов нами було побудовано модель, яка включає систему експериментальних матеріалів запозичено в інших авторів і адаптовано до завдань нашого дослідження: тематичний підхід до планування освітнього процесу та виховання культури поведінки дітей в умовах інтегрованого освітнього процесу, спостереження, експериментування, моделювання, продуктивна діяльність, розв'язання проблемних ситуацій, педагогічне спілкування, пізнавальні моделювання соціальної поведінки, мовленнєві ситуації. З метою розширення уявлень дітей про культуру поведінки та її розуміння, формування морально-етичного досвіду ми використовували пізнавальні ігри. З метою розширення знань дітей про культуру поведінки та її інтерпретацію ми використовували цикл бесід із дошкільниками на тему «Який я». Також ми розробили та провели заняття з дітьми старшого дошкільного віку, метою яких було дати дітям уявлення про культуру поведінки, формувати в дітей уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, розвивати асоціативне

мислення, спостережливість, увагу, виховувати культуру поведінки.

Для педагогів нами був підготовлений виступ на педагогічній раді на тему «Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку». Мета виступу – ознайомити педагогів-вихователів із науковим визначенням поняття «культура поведінки», передумовами формування основ культури поведінки, донести до них значення виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Розроблені методичні рекомендації щодо використання таких методів, як роз'яснення, показ, вправи, нагадування, привчання, виховуючі ситуації, контроль, оцінка, етичні бесіди, колективне читання художніх творів, перегляд мультфільмів та фільмів, лялькових спектаклів, інсценізацій із моральним підтекстом, позитивний приклад, покарання та заохочення, введення правил культури поведінки, екскурсії, ігри, вправи. Так, роз'яснення допомагає дитині усвідомити, чому саме так треба вчинити в тій або іншій ситуації; заохочення активізує дітей старшого дошкільного віку до навчання, вибору правильної поведінки, а покарання за негативний вчинок спрямоване на виникнення бажання робити добре; етичні бесіди та розвиваючі ситуації формують у дітей об'єктивність в оцінці подій, допомагають їм орієнтуватись у різних ситуаціях і вчинити відповідно до правил культури поведінки; показ, вправи, привчання, нагадування, контроль та оцінка спрямовані не тільки на надання взірця поведінки, але й на з'ясування рівня засвоєння та правильності виконання того чи іншого правила, тобто розуміння норм поведінки.

Робота з батьками спрямовувалась на їхню педагогічну просвіту. З цією метою нами було підготовлено виступ на батьківських зборах на тему «Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку», де ми підготували пам'ятки для батьків. Система роботи була спрямована на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Результати проведеної роботи засвідчують оволодіння вихователями методиками виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Зростає їх обізнаність із цієї проблеми, розширилась тематика етичних бесід, належну увагу стали приділяти ролі дидактичних, пізнавальних бесід як засобу виховання культури поведінки. Батьки також стали більше приділяти увагу вихованню культури поведінки дітей. Результати проведеного дослідження дають підставу стверджувати, що запропонована нами цілісна модель педагогічних умов виявилася

ефективною і сприяла вихованню культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Висновки. Виховання культури поведінки визначаємо як формування в дітей старшого дошкільного віку системи моральних уявлень, розвиток моральних почуттів, вироблення правильних оцінок і ставлень, якими діти зможуть керуватися в житті. При цьому період старшого дошкільного віку варто розглядати як сенситивний у формуванні основ культури поведінки.

Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку – процес цілеспрямованої, систематичної взаємодії дорослих (вихователів, батьків) і вихованців, під час якого відбувається набуття дітьми стійких навичок культури пове-

дінки в побуті, соціумі, різних видах діяльності, формування моральних якостей (дружелюбність, доброта, повага, ввічливість, вихованість, дисциплінованість). Культура поведінки не зводиться до формального виконання правил. Вона тісно пов'язана з бажаннями, можливостями та усвідомленим наслідуванням кращих прикладів культури поведінки, а дотримання педагогічних умов дасть змогу виховати культурну особистість, що визначить подальший гармонійний розвиток особистості.

Перспективи подальших досліджень передбачають пошук альтернативних засобів виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболіна Т. Г. Моральнісна культура в контексті соціокультурної динаміки (філософсько-етичний аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.07. Київ, 1999, 36 с.
2. Артемова Л. Моральне виховання дошкільників : навч. посіб. Київ : Радянська школа, 1974. 74 с.
3. Ананьев Б. Г. Общие вопросы социологической и психологической теории личности : навч. посіб. Самара, 2000. С. 52–73.
4. Більдіна М. О. Структура та зміст поняття культури поведінки молодших школярів. *Вісник ХДАК*. 2014. № 42. С. 249–257.
5. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк : учеб. пособие. Изд. 3-е. Москва : Просвещение, 1991. 93 с.
6. Васильева М. А., Гербова В. В., Комарова Т. С. Программа воспитания и обучения в детском саду : учеб. пособие. Изд. 6-е., испр. и доп. Москва : Мозаика-синтез, 2009. 208 с.
7. Горлач М. Основы философских знаний: Философия, логика, этика, эстетика, религиоведение : навч. посіб. Київ, 2008. 1028 с.
8. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение: учеб. пособие / Изд. пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана. Москва : Канон, 1995. 352 с.
9. Желан А. В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МДУ*. 2014. № 45. С. 20–24.
10. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество : учеб. пособие. Москва, 1999. 456 с.
11. Петерина С. В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста : учеб. пособие. Москва : Просвещение, 1986. 96 с.
12. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Питер, 1999. 720 с.
13. Федорова М. А. Організація роботи з виховання культури поведінки дітей 6–7-го років життя (в умовах НВК «школа – дитячий садок»). *Науковий вісник ЧПУ*. 2006. № 295. С.172–177.
14. Хамська Н. Б. Виховання моральних основ культури поведінки підлітків у позаурочній діяльності : навч. посіб. Київ, 1997. 203 с.

REFERENCES

1. Abolina T. G. Morálnisna kultura v kontexti sotsiokulturnoi dynamiky (filosofsko-etychnyi analiz): avtoref. Dys. ... d-ra filol. nauk [Moral culture in the context of socio-cultural dynamics (philosophical and ethical analysis): author's ref. dis. Dr. Philos. Science]. Kyiv, 1999. 36 p. [In Ukrainian].
2. Artemova L. litora torquent de instructione morum [Moral education of preschoolers]. Kyiv: Soviet School, 1974. 74 p. [In Ukrainian].
3. Anan'ev B. G. General quaestiones de sociali doctrina et animi et ingenii [General questions of sociological and psychological theory of personality]. Samara, 2000. Pp. 52–7 [in Russian].
4. Bildina M. O. Structura et contentus ratio culturae moribus puerorum ludo [The structure and content of the concept of culture of behavior of primary school children]. *Annales KhDAK*. 2014. S. № 42, pp. 249–257 [In Ukrainian].
5. Vygotsky L. S. Imaginatio et vis pueritia. Animi formam [Imagination and creativity in childhood. Psychological sketch]. 3 ed. Moscow: Education, 1991. 93 p. [in Russian].
6. Vasilyeva M. A., Gerbova V. V., Komarova T. S. Et educatio kindergarten educationem progressio [Kindergarten education and training program]. 6th ed., Rev. and add. Moscow: Synthesis Mosaic, 2009, 208 p. [in Russian].

7. Gorlach M. Disputatio philosophica scientia, Philosophia, logicam, ethicam, AESTHETICA, religiosis studiis [Fundamentals of philosophical knowledge: Philosophy, logic, ethics, aesthetics, religious studies]. Book: History Books ad Centrum, Kyiv, 2008. 1028 p. [In Ukrainian].
8. Durkheim C. Sociology. Suum subiectum, modum rem [Sociology. Its subject, method, purpose]: artem. manual per. apud Gallos conscribendo afterword A. B. Goffman notes. Moscow: Canon, 1995. 352 p. [in Russian].
9. Zhelan A. V. Formuvannia kultury povedinky ditei doshkolnogo viku [Formation of a culture of behavior of preschool children]. Naukovyi visnyk MDU. Vyp. 45, 2014. Pp. 20–24 [In Ukrainian].
10. Mukhina V. S. Triticum Psychology: phaenomenologiae evolutionis, pueritia, adolescentia [Developmental psychology: phenomenology of development, childhood, adolescence]. Moscow, 1999. 456 p. [in Russian].
11. Peterina S. V. Vospitanie kulturyi povedeniya u detey doshkolnogo vozrasta [Fostering a culture of behavior in preschool children]. Moscow. Prosveschenie Publ., 1986. 96°p. [in Russian].
12. Dj S. L. Generalis rationum fundamentalum Psychology [Fundamentals of General Psychology]. Sancti Prosperi Aquitani Petri , 1999. 720 p. [in Russian].
13. Fedorova M. A. Orhanizatsiia roboty z vykhovannia kultury povedinky ditei 6-7-ho rokiv zhyttia (v umovakh NVK «shkola – dytiachyi sadok») [Organization of work on education of culture of behavior of children of 6-7th years of life (in the conditions of NVK “school – kindergarten”)]. Naukovyi visnyk ChPU. No 295. 2006. Pp. 172–177 [In Ukrainian].
14. Khamska N. B. Vykhovannia moralnykh osnov kultury povedinky pidlitkiv u pozaurochnii diialnosti [Education of moral bases of culture of behavior of teenagers in extracurricular activities]. Kyiv, 1997. 203 p. [In Ukrainian].